

Rolnummers 5043 en 5044
Arrest nr. 151/2011 van 13 oktober 2011

A R R E S T

In zake : de prejudiciële vragen betreffende artikel 1370, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek, gesteld door de Vrederechter van het kanton Fontaine-l'Évêque.

Het Grondwettelijk Hof,

samengesteld uit rechter J.-P. Snappe, waarnemend voorzitter, voorzitter M. Bossuyt, en de rechters E. De Groot, L. Lavrysen, J.-P. Moerman, T. Merckx-Van Goey en P. Nihoul, bijgestaan door de griffier P.-Y. Dutilleux, onder voorzitterschap van rechter J.-P. Snappe,

wijst na beraad het volgende arrest :

*

* *

I. *Onderwerp van de prejudiciële vragen en rechtspleging*

Bij twee vonnissen van 7 oktober 2010 respectievelijk in zake Domenico Nigri tegen Franz Courtois en in zake Rosiane Marcelle tegen Katy Van Paemel en H el ene Godfroid, waarvan de expedities ter griffie van het Hof zijn ingekomen op 15 oktober 2010, heeft de Vrederechter van het kanton Fontaine-l'Ev eque de volgende prejudiciële vraag gesteld :

« Is artikel 1370, 1 , van het Gerechtelijk Wetboek, dat bepaalt dat ‘ bezitsvorderingen [...] slechts [worden] toegelaten onder de volgende voorwaarden : 1  mits het gaat om onroerende goederen of onroerende [zakelijke] rechten die verkregen kunnen worden door verjaring ’, bestaanbaar met de beginselen van gelijkheid en niet-discriminatie die zijn gewaarborgd bij de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, doordat het de houders van een wettelijke of conventionele erfdiensbaarheid van uitweg bezitsbescherming ontzegt terwijl die in de regel aan alle houders van onroerende zakelijke rechten toekomt en terwijl, overigens, de vordering tot herstel in het bezit openstaat voor de gewone houder van een onroerend goed terwijl hij dat niet door verjaring kan verkrijgen; is die uitsluiting verantwoord in het licht van het doel en het onderwerp van de norm ? ».

Die zaken, ingeschreven onder de nummers 5043 en 5044 van de rol van het Hof, werden samengevoegd.

Memories zijn ingediend door :

- Franz Courtois en Béatrice Vandeputte, wonende te 6150 Anderlues, chaussée de Mons 133;

- de Ministerraad.

Op de openbare terechtzitting van 6 juli 2011 :

- is verschenen : Mr. Y. Schneider *loco* Mr. P. Coenraets, advocaten bij de balie te Brussel, voor de Ministerraad;

- hebben de rechters-verslaggevers P. Nihoul en T. Merckx-Van Goey verslag uitgebracht;

- is de voornoemde advocaat gehoord;

- zijn de zaken in beraad genomen.

De bepalingen van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof met betrekking tot de rechtspleging en het gebruik van de talen werden toegepast.

II. *De feiten en de rechtspleging in het bodemgeschil*

Bij de Vrederechter van het kanton Fontaine-l'Ev eque zijn twee vorderingen ingesteld door eigenaars, die ertoe strekken de eigenaars van aanpalende erven te veroordelen tot het wegnemen van elke belemmering die is aangebracht op de ligging van de erfdiensbaarheid van uitweg die hun eigendommen genieten. In beide gevallen

stelt de Vrederechter vast dat het gaat om een bezitsvordering die ertoe strekt een stoomis van het genot te doen ophouden. Hij wijst niettemin erop dat een strikte toepassing van de artikelen 1370, eerste lid, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek, en 691 van het Burgerlijk Wetboek tot gevolg heeft dat een bezitsvordering niet toelaatbaar is wanneer zij betrekking heeft op een wettelijke of conventionele erfdiensbaardheid van uitweg. Hij vraagt zich dan ook af of artikel 1370, eerste lid, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek bestaanbaar is met het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie, en stelt het Hof de bovenvermelde vraag.

III. *In rechte*

- A -

A.1. F. Courtois, verweerder voor de verwijzende rechter in de zaak nr. 5043, en B. Vandeputte lichten de feitelijke context toe van hun geschil met de eigenaar van het aanpalende erf.

A.2. De Ministerraad zet uiteen dat bezitsbescherming niet geldt voor roerende goederen en dat zij slechts voor bepaalde onroerende goederen geldt, namelijk de lichamelijke onroerende goederen (de goederen) of de onlichamelijke onroerende goederen (de onroerende zakelijke rechten) die door verjaring kunnen worden verkregen. Er dient in dat verband geen onderscheid te worden gemaakt tussen de twee types van bezitsvordering, zijnde de «*complainte*» en de «*reintegranda*». In principe kunnen alle onroerende zakelijke rechten door verjaring worden verkregen en zijn de bezitters ervan bijgevolg door de bezitsvorderingen beschermd. De voortdurende niet-zichtbare erfdiensbaardheden en de niet-voortdurende erfdiensbaardheden kunnen daarentegen, krachtens artikel 691 van het Burgerlijk Wetboek, slechts door een titel worden gevestigd en kunnen dus niet door verjaring worden verkregen. Een erfdiensbaardheid van uitweg wegens ingeslotenheid is niet voortdurend en niet zichtbaar; zij kan dus niet het voorwerp uitmaken van een verkrijgende verjaring. De bezitsvorderingen betreffende wettelijke erfdiensbaardheden van uitweg zijn niettemin jarenlang door de rechtscolleges ontvankelijk verklaard, tot de wijziging van artikel 684 van het Burgerlijk Wetboek bij de wet van 1 maart 1978, dat sinds de inwerkingtreding van die wet bepaalt dat «*men [...] zich op geen verjaring [kan] beroepen, hoelang de uitweg ook moge bestaan*». Sindsdien beslist het Hof van Cassatie, met een vaste rechtspraak, dat de bezitsvorderingen die worden ingesteld met betrekking tot een wettelijke of conventionele erfdiensbaardheid van uitweg niet ontvankelijk zijn.

A.3.1. De Ministerraad is in hoofdorde van mening dat de prejudiciële vraag niet ontvankelijk is omdat het aangeklaagde verschil in behandeling zijn oorsprong niet vindt in de in het geding zijnde bepaling, maar wel in de gecombineerde toepassing van de artikelen 691 en 684 van het Burgerlijk Wetboek, waaruit volgt dat de niet voortdurende erfdiensbaardheden, met name de wettelijke erfdiensbaardheid van uitweg, niet door verjaring kunnen worden verkregen.

A.3.2. De Ministerraad voert vervolgens aan dat de prejudiciële vraag in werkelijkheid slechts een beperkt juridisch belang heeft omdat de rechter in kort geding kan optreden en de situatie van de partijen voorlopig kan regelen in geval van een bezitsstoornis, zodat de houder van een erfdiensbaardheid van uitweg, via het kortgeding, een niveau van bescherming van zijn onroerende zakelijke rechten kan verkrijgen dat vergelijkbaar is met het beschermingsniveau dat hij had kunnen genieten indien hij een bezitsvordering had ingesteld.

A.4.1. In ondergeschikte orde zet de Ministerraad uiteen dat het in het geding zijnde verschil in behandeling zijn oorsprong vindt in artikel 4 van de wet van 25 maart 1876 «*houdende titel I van het voorafgaande boek van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering*», dat tot doel had een einde te maken aan de voorafgaande controverse betreffende de ontvankelijkheid van de bezitsvorderingen die betrekking hadden op niet-voortdurende of niet-zichtbare erfdiensbaardheden. Hij maakt duidelijk dat de wetgever steeds een zekere argwaan heeft gehad tegenover de niet-voortdurende erfdiensbaardheden in het algemeen, en de erfdiensbaardheid van uitweg in het bijzonder, doordat deze moeten worden geacht te zijn gegrond op een vermoeden van eenvoudig gedogen, of zelfs van onzekerheid, waarbij die argwaan verantwoordt dat zij door de wetgever van 1876 van bezitsbescherming werden uitgesloten.

A.4.2. De Ministerraad doet gelden dat de bezitsvorderingen, en in het bijzonder de reintegranda, ertoe strekken de openbare vrede te waarborgen door de beroofde bezitter te beschermen, zelfs voordat het debat ten gronde is beslecht; het gaat om een politie maatregel die tot doel heeft te voorkomen dat de bezitter het recht in

eigen handen neemt, door het mogelijk te maken de beroving te verhinderen en de gevolgen ervan weg te werken, onverminderd het recht, voor ieder van de partijen, om het geschil vervolgens aanhangig te maken bij de rechter die bevoegd is om zich over de grond van het recht uit te spreken.

A.4.3. De Ministerraad erkent dat, wanneer de erfdiensbaarheid op zekere wijze kan worden aangetoond, dus wanneer zij op een wettelijke of conventionele titel (een notariële akte of een vonnis) berust, moeilijk kan worden beweerd dat de uitsluiting ervan, van bezitsbescherming, nog kan worden verantwoord, rekening houdend met het doel en de gevolgen van artikel 1370, eerste lid, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek. Hij preciseert niettemin dat die conclusie enkel geldt voor het instellen van een reïntegranda, en niet voor alle bezitsvorderingen in het algemeen, omdat de reïntegranda verschilt van de complainte of van de « aangifte van nieuw werk » in zoverre zij openstaat voor de bezitters of de houders van een onroerend goed. Hij meent daarentegen dat, indien de niet-voortdurende of niet-zichtbare erfdiensbaarheid op geen enkele wettelijke of conventionele titel berust, de onontvankelijkheid van de reïntegranda ten aanzien van de houder ervan objectief en redelijk kan worden verantwoord in het licht van de door de wetgever nagestreefde doelstellingen. De Ministerraad suggereert het Hof bijgevolg om de in het geding zijnde bepaling in die zin te interpreteren dat zij de houders van een niet-voortdurende of niet-zichtbare erfdiensbaarheid die op een wettelijke of conventionele titel berust, niet uitsluit van het instellen van een reïntegranda.

- B -

B.1.1. Artikel 1370 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt :

« Bezitsvorderingen worden slechts toegelaten onder de volgende voorwaarden :

1° mits het gaat om onroerende goederen of onroerende rechten die verkregen kunnen worden door verjaring;

2° mits de eiser bewijst gedurende ten minste een jaar in het bezit ervan te zijn geweest;

3° mits het bezit alle eigenschappen heeft, vereist bij de artikelen 2228 tot 2235 van het Burgerlijk Wetboek;

4° mits minder dan een jaar verlopen is sinds de stoornis of de ontzetting van bezit.

Er moet niet worden voldaan aan de voorwaarden die onder 2° en 3° zijn gesteld, wanneer de stoornis of de ontzetting van bezit veroorzaakt is door geweld of feitelijkheden ».

B.1.2. De prejudiciële vragen hebben betrekking op het eerste lid, 1°, van die bepaling en meer bepaald op de ontvankelijkheidsvoorwaarde van de bezitsvorderingen die is afgeleid uit het feit dat het recht dat het voorwerp uitmaakt van de vordering, moet kunnen worden verkregen door verjaring.

B.2.1. De voor de verwijzende rechter hangende geschillen hebben betrekking op stoornissen teweegebracht bij de uitoefening van erfdiensbaarheden van uitweg.

B.2.2. Krachtens de artikelen 684, tweede lid, en 691 van het Burgerlijk Wetboek kan het recht op erfdiensbaarheid van uitweg niet door verjaring worden verkregen.

Artikel 684, tweede lid, van het Burgerlijk Wetboek bepaalt immers :

« Men kan zich op geen verjaring beroepen, hoelang de uitweg ook moge bestaan ».

Artikel 691 van het Burgerlijk Wetboek bepaalt op zijn beurt :

« Voortdurende niet zichtbare erfdiensbaarheden, en niet voortdurende al dan niet zichtbare erfdiensbaarheden kunnen slechts door een titel worden gevestigd.

Bezit, zelfs sinds onheuglijke tijden, is niet voldoende om deze erfdiensbaarheden te vestigen; echter kan men de reeds door bezit verkregen erfdiensbaarheden van dien aard ten huidige dage niet betwisten, in de gewesten waar zij op die wijze konden worden verkregen ».

B.2.3. Aangezien de erfdiensbaarheid van uitweg niet door verjaring kan worden verkregen, geniet zij niet, met toepassing van de in het geding zijnde bepaling, de bescherming van de bezitsvorderingen.

B.3. In tegenstelling tot wat de Ministerraad beweert, vindt het verschil in behandeling waarover aan het Hof een vraag wordt gesteld, zijn oorsprong niet in de artikelen 684 en 691 van het Burgerlijk Wetboek, maar in artikel 1370, eerste lid, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek, dat door de prejudiciële vragen wordt beoogd. Het is immers die bepaling die, doordat zij de onroerende zakelijke rechten die niet door verjaring kunnen worden verkregen, uitsluit van de bezitsbescherming, een verschil in behandeling creëert onder de houders van die zakelijke rechten naargelang de bezitsstoornis die zij moeten ondergaan, betrekking heeft op een recht dat al dan niet door verjaring kan worden verkregen.

De prejudiciële vragen zijn ontvankelijk.

B.4. De bezitsvorderingen stellen de bezitter van een onroerend goed of van een onroerend zakelijk recht in staat om de stoornissen die uitgaan van derden en die het goed of het recht aantasten, te doen ophouden. Zij hebben tot doel de situatie te vrijwaren van de persoon die in feite het onroerend goed of het onroerend zakelijk recht waarvan het genot

wordt verstoord, bezit. De op de bezitsvordering gewezen beslissing strekt enkel ertoe de bezitsstoornis te doen ophouden en velt geenszins een voorbarig oordeel over de grond van het recht, waarover wordt beslist aan het einde van de eigendomsvordering.

B.5. Wat de bezitsvorderingen betreft, wordt over het algemeen een onderscheid gemaakt tussen de « complainte (klachte) », de « aangifte van nieuw werk » die een variant is van de complainte, en de « reïntegranda ». De eerste twee bezitsvorderingen worden geregeld door artikel 1370, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek, terwijl de reïntegranda wordt geregeld door artikel 1370, tweede lid.

Uit de vonnissen waarbij het Hof wordt ondervraagd, blijkt dat de verwijzende rechter te maken heeft met de kwestie van de toelaatbaarheid van de bezitsvordering die gekend is onder de benaming « reïntegranda ». Het Hof onderzoekt de in het geding zijnde bepaling in zoverre zij op die vordering van toepassing is.

B.6.1. De reïntegranda, die wordt beoogd in artikel 1370, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek, strekt tot handhaving van de openbare vrede door te voorkomen dat partijen het recht in eigen handen nemen.

In de parlementaire voorbereiding van artikel 4 van de wet van 25 maart 1876 « houdende titel I van het voorafgaande boek van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering », dat aan die bepaling ten grondslag ligt, wordt in dat verband aangegeven :

« Een meerderheid van de commissie was van mening dat het noodzakelijk is om, tot elke prijs, feitelijkheden te voorkomen en te verhinderen, zonder zich bezig te houden met het recht van diegene die eronder heeft geleden. In geval van aantasting van een vorige stand van zaken, dient men eerst die stand van zaken te herstellen, tenzij men vervolgens onderzoekt aan welke kant het bezit definitief moet blijven. Het is raadzaam het grondbeginsel *Spoliatus ante omnia restituendus*, met de draagwijdte die de huidige rechtspraak eraan toekent, te handhaven in een belang van orde en openbare vrede. Geen enkele beroving met geweld, ook al gebeurt zij door de meest rechtmatige bezitter tegen de meest onrechtmatige houder, mag worden gedoogd in een samenleving die angstvallig waakt voor de handhaving van de goede orde en van de algemene veiligheid. Een tegengesteld systeem zou kunnen leiden tot een lange reeks gewelddadigheden tussen twee individuen die beurtelings feitelijkheden zouden plegen in plaats van indachtig te zijn dat, bij een ontwikkeld volk, niemand het recht in eigen handen mag nemen » (eigen vertaling) (*Parl. St.*, Kamer, 1869-1870, nr. 134, p. 23).

B.6.2. Uit het feit dat zij kan worden aangewend zonder dat de voorwaarden vermeld in het 2° en het 3° van artikel 1370, eerste lid, van het Gerechtelijk Wetboek zijn vervuld, volgt dat de reïntegranda aan iedere bezitter toekomt, zelfs in geval van aantasting van zijn bezit, en aan iedere houder van een goed. Zij strekt niet tot bescherming van de verkrijgende verjaring, want in dat geval zou zij geen voordeel kunnen opleveren voor de houder, die zijn goed niet door verjaring kan verkrijgen. Zij heeft tot doel, zoals blijkt uit de in B.6.1 geciteerde parlementaire voorbereiding, de openbare vrede te waarborgen en eigenrichting te voorkomen.

B.7. Niet-voortdurende of niet-zichtbare erfdiensbaarheden kunnen in de regel niet door verjaring worden verkregen omdat zij mogelijk niet op een recht zijn gegrond, maar op een eenvoudig gedogen vanwege de eigenaar van het lijdend erf.

Wanneer het recht van uitweg niet op zekere wijze kan worden gevestigd, is het aannemelijk dat het niet door verjaring kan worden verkregen en dat het evenmin bezitsbescherming geniet.

Dat gaat echter niet op wanneer de erfdiensbaarheid van uitweg op een wettelijke titel - bijvoorbeeld wanneer het gaat om een erfdiensbaarheid van uitweg voor een ingesloten erf (artikel 682 van het Burgerlijk Wetboek) – of een conventionele titel berust. In die gevallen zou het overigens van geen enkel belang zijn te bepalen dat de erfdiensbaarheid van uitweg, die de bezitter van het heersend erf reeds op zekere wijze heeft verworven, daarnaast nog door verjaring zou kunnen worden verkregen.

B.8.1. De voorwaarde, opgelegd bij artikel 1370, eerste lid, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek, volgens welke het onroerend goed of het onroerend recht, teneinde de door de reïntegranda geboden bezitsbescherming te genieten, het voorwerp moet kunnen zijn van een verkrijgende verjaring, heeft tot gevolg dat niet alleen de erfdiensbaarheden van uitweg die, doordat zij niet op zekere wijze kunnen worden aangetoond, mogelijkerwijs voortvloeien uit een eenvoudig gedogen, maar ook de erfdiensbaarheden van uitweg die, doordat zij op een wettelijke of conventionele titel berusten, op zekere wijze zijn aangetoond, van bezitsbescherming zijn uitgesloten.

B.8.2. Ook al kan worden aangenomen dat de door de reïntegranda geboden bescherming zich niet uitstrekt tot de uitweg die slechts op een eenvoudig gedogen berust, toch is de uitsluiting, van die bescherming, van de bij een wettelijke of conventionele titel gevestigde erfdiensbaarheden niet pertinent in het licht van het doel van die vordering.

B.8.3. Niets kan immers verantwoorden dat, in tegenstelling tot de bezitter en de houder van een onroerend goed of van een onroerend zakelijk recht, de houder van een recht van uitweg dat op zekere wijze is gevestigd, die wordt gestoord in het genot van dat recht door een daad van geweld of een feitelijkheid, de bescherming van de reïntegranda niet kan genieten, die precies tot doel heeft de openbare vrede te waarborgen door eigenrichting te voorkomen en de strijd tegen dat soort daden mogelijk te maken. Het criterium van onderscheid waarop het verschil in behandeling berust, is bijgevolg niet pertinent in het licht van het nagestreefde doel.

B.9. Ten slotte is de mogelijkheid, voor de houder van een recht van uitweg die wordt gestoord in het bezit van dat recht, om een vordering in kort geding in te stellen - ook al kan zij hem in zekere mate een alternatief bieden -, niet van die aard dat zij een verschil in behandeling rechtvaardigt dat berust op een criterium dat niet pertinent is in het licht van het doel van de in het geding zijnde reglementering.

B.10. In zoverre het de houders van een wettelijke of conventionele erfdiensbaarheid van uitweg uitsluit van het instellen van een reïntegranda, is artikel 1370, eerste lid, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek, niet bestaanbaar met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

Om die redenen,

het Hof

zegt voor recht :

Artikel 1370, eerste lid, 1°, van het Gerechtelijk Wetboek schendt de artikelen 10 en 11 van de Grondwet doordat het de houders van een wettelijke of conventionele erfdiensbaarheid van uitweg uitsluit van het voordeel van de bezitsbescherming die bij artikel 1370, tweede lid, van hetzelfde Wetboek wordt toegekend tegen een stoornis of ontzetting van bezit veroorzaakt door geweld of feitelijkheden.

Aldus uitgesproken in het Frans en het Nederlands, overeenkomstig artikel 65 van de bijzondere wet van 6 januari 1989 op het Grondwettelijk Hof, op de openbare terechtzitting van 13 oktober 2011.

De griffier,

De wnd. voorzitter,

P.-Y. Dutilleux

J.-P. Snappe